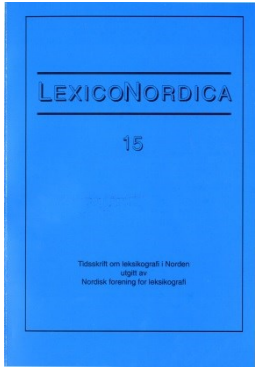

LexicoNordica

Forfatter:	Marcin Overgaard Ptaszynski	
Anmeldt værk:	Grzegorz Okoniewski: <i>Dansk-polsk juridisk-merkantil ordbog</i> . København: Gads Forlag, 1999 [946 sider, DKK 449, ISBN 87-12-03250-6]	
Kilde:	LexicoNordica 15, 2008, s. 301-316	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Marcin Overgaard Ptaszynski

Grzegorz Okoniewski: *Dansk-polsk juridisk-merkantil ordbog*. København: Gads Forlag, 1999 [946 sider, DKK 449, ISBN 87-12-03250-6]

1. Indledning

Dansk-polsk juridisk-merkantil ordbog er den første – og indtil videre den eneste – egentlige fagordbog mellem dansk og polsk. Antallet, omfanget og udbredelsen af andre fagleksikografiske og fagleksikologiske projekter der involverer de to sprog, er meget beskedne. Den eneste udgivelse ud over den her omtalte ordbog består af det polske indslag i den nu forældede flersprogede *Medicinsk parlør* (1978). Ellers har det faglige ordforråd i dansk og polsk været genstand for analyse og leksikografisk behandling i en række upublicerede specialer skrevet på Nordisk Institut ved Poznań Universitet (f.eks. Dyszkant 1982, Włostowska 1982, Brodziak 1993, Schab 1998). Ordbogen er derfor en hårdt tiltrængt ressource der kan bruges ved oversættelse af juridiske og erhvervsmæssige tekster fra dansk til polsk. Behovet for den er givetvis steget yderligere som følge af både Polens indtræden i EU i 2004 og den nuværende vækst i den danske økonomi, der har medført massiv rekruttering af polsk arbejdskraft til Danmark. Omvendt har flere danske virksomheder åbnet filialer i Polen, hvilket har medført udstationering af dansk personale der. I den forbindelse kan det undre hvorfor værket ikke er blevet fornyet og revideret siden den første udgave i 1999, især i lyset af manglen på en moderne dansk-polsk almenordbog af anseelig størrelse. På trods af at der er gået flere år siden ordbogen udkom, er det værd at undersøge den nærmere. I det følgende vil jeg fokusere på udvalgte aspekter ved ordbogen.

2. Ordbogens målgruppe og funktioner

Oplysninger angående ordbogens målgruppe er inkluderet i varedeklARATIONEN på bagsiden af ordbogen. Ud fra dem må man konstatere at ordbogen henvender sig til et bredt publikum. Dette består af både fagkompetente brugere (jurister og erhvervslivet) og sprogkompetente brugere (translatører, tolke og oversættere). De sidstnævnte forventes at have et vist kendskab til fagområdet, som ifølge brugervejledningen til

ordbogen kan erhverves ved at stifte bekendtskab med to bøger der handler om det polske hhv. det danske retssystem. Endelig inkluderer ordbogens målgruppe undervisere og studerende. Det er dog uvist hvilke(n) disciplin(er) de studerende og underviserne formodes at praktisere – om det er sprog, jura eller økonomi. Der oplyses heller ikke om, og i hvilken udstrækning, ordbogen skal bruges som hjælpemiddel i undervisningen eller i indlæringsprocessen.

Eftersom en ordbog er et praktisk redskab, må den konciperes med et bestemt formål for øje. Formålet er at opfylde konkrete behov hos brugeren. Behovene afspejles i ordbogens funktioner, der bestemmer dens anvendelse. På ordbogens bagside kan man læse at den kan anvendes til oversættelse af danske tekster til polsk, produktion af polske tekster samt forståelse af danske juridiske og erhvervsproglige tekster. Der er altså tale om en kommunikationsorienteret ordbog der skal hjælpe brugeren med at løse problemer der opstår ved produktion, reception og oversættelse af tekster. Prioriteringen af de funktioner ordbogen skal opfylde, angives ikke af redaktøren og må derfor bestemmes ved at undersøge indholdet af ordbogsartiklerne. Eftersom der er tale om en bilingval ordbog hvis målgruppe inkluderer translatører og tolke, må oversættelse af danske tekster til polsk være dens primære funktion. Der står intet sted i ordbogen hvad modersmålet af den tiltænkte bruger er. Det er derfor uvist om ordbogen skal hjælpe med oversættelse til eller fra brugerens modersmål. Det samme problem gør sig gældende mht. de to øvrige funktioner, hvor det er uklart om der er tale om produktion hhv. reception af tekster på brugerens modersmål eller fremmedsprog. Der er til gengæld ingen tvivl om at de to funktioner er sekundære i forhold til funktionen oversættelse. For at hjælpe brugeren med produktion af polske tekster indeholder ordbogen mange eksempler på brug af polske ækvivalenter af de danske opslagsord. Synonymer og antonymer, som kunne være af lige så stor nytte for brugeren, angives derimod næsten udelukkende i forhold til opslagsordene. Hvad hjælp til reception af danske tekster angår, savner man den mest indlysende slags data, navnlig definitioner af opslagsord. I et begrænset omfang opvejes det af indholdet af den faglige indledning, hvor redaktøren beskriver udvalgte aspekter ved det danske og det polske retssystem.

3. Forteksten

Ordbogen består af flere byggede, der i alt fylder 946 sider. Af dette udgør den dansk-polske lemmaliste 914 sider, mens de resterende 32 si-

der rummer ordbogens omtekst. Omteksten består af flere komponenter placeret før lemmalisten: en indholdsfortegnelse, et forord, en brugervejledning, en liste over de anvendte forkortelser, en kort introduktion til udvalgte problemstillinger inden for de fagområder ordbogen dækker, og en litteraturliste. I forordet angiver redaktøren omfanget af lemmalisten og beskriver baggrunden for udarbejdelsen af ordbogen. Værket er baseret på et dansk tekstkorpus bestående af både faglige og ikke-faglige tekster, såsom lovtekster, dokumenter, kontrakter og avistekster. Af leksikografiske kilder til ordbogen nævner redaktøren moderne juridiske ordbøger, dog angives kun *Dansk-tysk juridisk ordbog* af Wilhelm Gubba ved titel. En grundig læsning af litteraturlisten afslører redaktørens forkærlighed for ordbøger med tysk. Opslagsværker der omfatter dansk hhv. polsk og andre sprog end tysk, forekommer meget sjældent i listen, hvilket tyder på at deres anvendelse i udarbejdelsen af ordbogen må have været meget begrænset. De kunne ellers have været en god inspirationskilde mht. selektion af både lemmata og ækvivalenter.

Forordet efterfølges af en brugervejledning til ordbogen. Dens opbygning er traditionel, dvs. den fokuserer på beskrivelse af ordbogens makro- og mikrostruktur. Brugervejledningen er opdelt i ni afsnit. De kommer i følgende rækkefølge: en ordbogsartikels opbygning, alfabetiseringsordenen, store eller små begyndelsesbogstaver, grammatisk information, placering af andre informationer, ordinær parentes, skarp parentes, henvisninger (lighedstegn, ulighedstegn, pil), andre tegn. Opdelingen blev givetvis foretaget med henblik på at lette brugerens tilgang til konkret information vedrørende udvalgte aspekter af ordbogens struktur. Om den er optimal, er dog tvivlsomt. For det første er placeringen af afsnittene i forhold til hinanden ikke særlig heldig. Redaktøren har valgt at begynde vejledningen med at beskrive opbygningen af ordbogsartiklerne, dvs. ordbogens mikrostruktur. Bagefter kommenterer han den anvendte alfabetiseringsorden, hvilket helt klart er et aspekt af ordbogens makrostruktur, for til sidst at vende tilbage til beskrivelse af mikrostrukturen. Det ville have været mere hensigtsmæssigt at placere afsnittet om alfabetiseringsordenen i begyndelsen hhv. i slutningen af vejledningen. For det andet er selve kategoriseringen af afsnittene diskutabel. Den følger ikke artiklernes opbygning, men snarere udvalget af de typografiske redskaber som redaktøren anvendte til at adskille de leksikografiske data i artiklerne. Med andre ord, for at finde uddybende oplysninger om f.eks. ord der udgør et valgfrit led i ækvivalenten, må brugeren lede i afsnittet ”ordinær parentes”. Det forudsætter desværre at brugeren i forvejen ved at den slags data anføres i ordinær parentes.

Ud over at opdele brugervejledningen i afsnit har redaktøren forsøgt at gøre den brugervenlig på en anden måde. Ved beskrivelsen af hvert element i mikrostrukturen angives der nemlig et eksempel på en relevant ordbogsartikel der indeholder dette element. Selve elementet er fremhævet i eksempelteksten, hvilket burde øge den hastighed hvormed man finder den. Den anvendte løsning er selvfølgelig mere brugervenlig end at præsentere brugeren for en lang beskrivelse i form af løbende tekst. Eksemplerne kombineres med forklaringer hvis formål er at hjælpe brugeren med at finde de pågældende data i artiklerne. Forklaringerne tager desværre ofte udgangspunkt i placering af data og den anvendte typografi snarere end i kategorier af leksikografiske data. Det svækker ofte deres overskuelighed. Et godt eksempel på dette kan være følgende tekst: ”Informationer, der befinder sig i slutningen af ækvivalent- eller eksempelfeltet eller i slutningen af en bestemt sektion, adskilt fra andre sektioner med et ciffer eller bogstav vedrører hele ækvivalent- eller eksempelfeltet eller hele sektionen.” Forklaringen vedrører diatekniske markeringer anvendt i ordbogen (uden at det bliver nævnt). Teksten viser at redaktøren har gjort sig umage med at beskrive markeringernes placering og henvisningsområde nøjagtigt, hvilket sjældent bliver gjort i ordbøger.¹ På den anden side virker forklaringen temmelig indviklet. Det ville være mere hensigtsmæssigt at nævne hvilken slags data den vedrører og blot angive kort hvor dataene findes i artiklen.

I det hele taget ville jeg anbefale en anden tilgang til opbygning af brugervejledningen. En ideel løsning ville være at tage udgangspunkt i ordbogens funktioner for at vejlede brugeren i hvordan han mest effektivt kan få løst sine problemer ved at bruge værket. Den anvendes desværre sjældent i ordbøger i det hele taget.² I det her omtalte værk er den begrænset til redaktørens bemærkninger vedrørende brug af valgfrie led i ækvivalenter i produktion af polske tekster.

Efter brugervejledningen kommer listen over de i ordbogen anvendte forkortelser. De fleste forkortelser forekommer på dansk, dog med undtagelse af diasystematiske markeringer, der angives på polsk. Begrundelsen for det findes muligvis i redaktørens kommentar til forkortelseslisten: ”Alle henvisninger til de enkelte retsområder går ud fra den opdeling, der gælder for det polske retssystem.” Man kan spørge hvorvidt denne løsning hjælper brugeren, specielt da hans modersmål

¹ Placering af diasystematisk information i ordbøger og omfanget af artiklen den vedrører, er som regel meget uklar. For yderligere oplysninger om problemet se bl.a. Svensén (2000) og Ptaszyński (2006).

² For en udførlig diskussion af funktionsorienteret tilgang i udarbejdelse af brugervejledninger se Nielsen (2007).

ikke specificeres i ordbogen. Skulle markeringerne udelukkende vedrøre de polske ækvivalenter, er det måske legitimt at de forekommer på polsk, især hvis de angiver et retsområde som ikke har en entydig ækvi- valent i det danske retssystem. Skulle de (også) henvise til de danske opslagsord, burde de hellere angives på dansk, specielt hvis ordbogen skal opfylde funktionen reception af danske juridiske tekster. Polske forkortelser af diatekniske markeringer undrer lidt hvis man ser at ikke-forkortede diatekniske markeringer forekommer på dansk i ordbogsar- tiklerne, f.eks. [told], [skat].

Uanset hvilket sprog forkortelserne angives på, bør deres form være konsekvent. Derfor virker det underligt når samtlige retsområder angives med ”pr.” (fork. for polsk *prawo* ’ret’), f.eks. ”pr. mor.” for *prawo morskie* (’søret’), men *prawo procesowe* (’retspleje’) forkortes til ”proc.” Det er især uheldigt fordi redaktøren samtidigt bruger forkortel- sen ”proc.” for *proces* (’proces’) eller *postępowanie* (’pleje’), som i f.eks. ”proc. cyw.” for *postępowanie cywilne* (’civilproces’).³ Forvirrin- gen kunne undgås ved at omskrive ”proc.” for *prawo procesowe* til ”pr. proc.”

En forkortelsesliste bør være fuldstændig, men det er ikke tilfældet med listen i den her omtalte ordbog. Eksempler på forkortelser der hyp- pigt forekommer i lemmalisten, men slet ikke i forkortelseslisten, er ”vend.”, ”pf.”, ”impf.” og ”fx.” (fork. for hhv. *wending*, *perfektiv*, *im- perfektiv*, og *for eksempel*). For at forebygge den slags problemer kunne man under redigeringsprocessen have holdt (og løbende opdateret) en database over forkortelser. Det ville også have sikret imod stavfejl i forkortelser, som ”forkrot.” i stedet for ”forkort.” (fork. for *forkortelse*).

Det stærkeste punkt i ordbogens omtækt er den faglige indledning. Formålet med den er at give brugeren indblik i det danske og polske retssystem, hvorved ordbogen også kan udfylde en vidensrelateret funk- tion. Indledningen behandler udvalgte aspekter af retssystemet: det kommunale selvstyre, politiet, anklagemyndigheden, almindelige dom- stole, skifteretten, fogedretten samt aktie- og anpartsselskabers organer. Alle disse aspekter på nær politiet (hvorfor?) underkastes en komparativ analyse med henblik på at fremhæve forskelle mellem det danske og det polske system. Det er meget fordelagtigt for brugeren, især i en ordbog der dækker et fagområde så kulturbundet som jura. For at hjælpe bruge- ren med oversættelse af kulturspecifikke termer angives der oversættel- sesforslag og advarsler om fejloversættelser. Endvidere oplyser redaktø-

³ Brugen af ”proc.” for at dække både *proces* og *postępowanie* er problematisk i sig selv. De to termer er nemlig ikke indbyrdes udskiftelige. *Postępowanie* er en samling lovttekster der beskriver procedurer ved *proces*, proces.

ren at flere danske termer mangler polske ækvivalenter, og advarer om at de foreslåede terminologiske nydannelser, f.eks. *Radca Policji* ('politifuldmægtig'), *sąd komorniczy* ('foged(ret)'), ikke findes i polsk juridisk sprog. Nydannelserne er dog vellykkede, idet de lyder ganske naturligt for en bruger med polsk som modersmål.

Den faglige indledning er en integreret byggedel, idet der henvises fra artikler i lemmalisten til relevante afsnit i indledningen. Omvendt henvises der fra indledningen til lemmalisten ved at sætte de pågældende termer i kursiv. Man savner dog en beskrivelse af disse henvisningsmuligheder i brugervejledningen til ordbogen. Fra artiklerne henvises der til indledningen vha. højre pil og paragraftegnet efterfulgt af nummeret på det relevante afsnit. Dette er ikke en optimal løsning i en ordbog der dækker juridisk terminologi. I lemmalisten findes der nemlig flere juridiske termer der også begynder med paragraftegnet efterfulgt af nummer, f.eks. *§65-tilstand* eller *§925-sag*. For at undgå risiko for forvirring burde man have valgt et andet tegn som henvisningsangivelse.

4. Lemmalisten

Ordbogens kerne er den dansk-polske lemmaliste. Ifølge forordet indeholder den ca. 12.000 opslagsord. Af dem er ca. 10.800 indgangslemmata og ca. 1.600 sublemmata. De fleste lemmata er sammenskrevne ord (herunder sammensætninger, forkortelser og akronymer), men der er også flerordstermer, f.eks. *essentialia negotii*. En grundig undersøgelse af lemmalisten viser at antallet af indgangslemmata er større end antallet af de i ordbogen medtagne ord. Flerordstermer lemmatiseres nemlig ofte to, hhv. flere gange – én gang for hvert af de enkeltord de udgøres af. I de fleste tilfælde er der dog kun tale om én fuldstændig artikel som den eller de øvrige artikler blot henviser til. Lidt anderledes forholder det sig med lemmatiseringen af forkortelser. Nogle gange består artiklen blot af en henvisning til en fuldstændig artikel som indledes af den fulde term. I andre tilfælde forekommer både forkortelsen og den fulde term som fuldstændige artikler med identiske sæt data. Dobbelt lemmatisering af den sidstnævnte slags virker overflødig, især hvis forkortelsen og den fulde term direkte følger efter hinanden i lemmalisten, som de f.eks. gør i tilfældet *SE-nr.* og *SE-nummer*.

De fleste sublemmata i ordbogen har form af fraser – nogle af dem faktisk så lange at man kunne spekulere over om de i det hele taget dækker leksikaliserede begreber, f.eks. *nogen, som virker i offentlig tjeneste eller hverv*. Dobbelt lemmatisering forekommer også her, og det

kan ske på to forskellige måder. Der kan være tale om den samme frase der optræder som sublemma i to forskellige artikler, f.eks. *landbrugs- og fiskeriminister*, der forekommer som underopslagsord under både *fiskeriminister* og *fiskeriministerium* (som oven i købet direkte følger efter hinanden i lemmalisten). En anden måde hvorpå den samme term medtages som sublemma to gange, endda i samme opslag, er ved at inddrage derivativer (og dermed skift af ordklasse) af det centrale led i frasen. Det er tilfældet med f.eks. *(hen)sidde i uskiftet bo*, der efterfølges af *hensiddende i uskiftet bo* i opslaget *bo*. Man kan selvfølgelig formode at hensigten med dobbelt medtagelse af den type grundes i den forudsætning at brugeren kunne finde det svært at aflede verbalsubstantiver fra infinitiver. Denne formodning virker dog usandsynlig hvis man tænker på ordbogens målgruppe.

For at afdække i hvilket omfang ordbogen dækker det juridiske og merkantile fagsprog, har jeg foretaget en undersøgelse af en samling fagtermer. Denne består af 70 juridiske termer udvalgt fra det terminologiske indeks i den russisk-danske juridiske ordbog *Russisk rets- og politisprog* ved Holste et al. (1999) og 50 juridiske og merkantile ord der findes i den dobbeltbeskatningsaftale som blev indgået mellem Danmark og Polen i 2002. På denne vis kan man vurdere ordbogens anvendelighed på et område der er yderst relevant for en stor del af dens målgruppe, f.eks. jurister, erhvervslivet, tolke, translatører og oversættere. 96 af de udvalgte termer er sammenskrevne ord, både simpleks (f.eks. *formue*, *forsæt*, *punktum*) og komposita (f.eks. *almenprævention*, *gerningsindhold*, *tvangsindgreb*). De øvrige 24 er flerordstermer, f.eks. *fysisk person*, *skærpende omstændigheder*. Resultatet af undersøgelsen er yderst tilfredsstillende, idet brugeren finder 102 (85%) af de 120 termer i ordbogen. De fleste termer forekommer som indgangslemmata, hvilket gør dem let at finde i lemmalisten. Kun i enkelte tilfælde er der tale om sublemmata (f.eks. *juridisk person*, *betinget dom*) eller om eksempler (f.eks. *straffelovens almindelige del*).

Det ville selvfølgelig være urealistisk at forvente at en ordbog skal inkludere alle termer inden for det pågældende fagområde. Nogle ord kunne man dog formode at finde i en fagordbog af rimelig størrelse. Ud over de termer der er omfattet af den ovennævnte undersøgelse men ikke inkluderet i ordbogen, f.eks. *tvangsindgreb* eller *privilegeret forbrydelse*, savner man bl.a. ord som *lønseddel*, *timeseddel*, *bikort*, *frikort* eller *ansættelsesbevis*, især i kontekst af den nuværende brug af polsk arbejdskraft i Danmark. Man kunne argumentere imod medtagelsen af de ord ved at påpege at de ikke er juridiske termer per se. De optræder dog ofte i juridisk bindende dokumenter, som f.eks. ansættelsesaftaler

eller meddelelser om arbejdstilladelse, hvilket ellers synes at være en rimelig grund til at medtage ord som *ansættelsesbrev*, *arbejdsgiver*, *løn*, *overenskomst* m.fl. I denne sammenhæng kan man spørge hvorvidt ordbogen generelt dækker ikke-fagligt ordforråd. En grundig læsning af værket viser at andre ord end fagtermer er næsten konsekvent udelukket. Almindeligt ordforråd medtages undtagelsesvis hvis det hyppigt anvendes i juridiske tekster. De eneste præpositioner der indgår i lemmalisten, er således *a*, *ab*, *ved*, *for* (i betydningen 'i stedet for') og *efter*, mens konjunktionerne kun repræsenteres af *thi*, *hvorvidt* og *såfremt*. I tilfælde af ord der både hører til almindeligt ordforråd og til fagsprog, f.eks. *mand*, angives som regel kun ækvivalenter til betydninger inden for det sidstnævnte. Både medtagelsespolitikken og konsekvens i dens anvendelse kan anses for at være berettiget. Ikke-fagligt ordforråd skulle man jo forvente at kunne finde i en dansk-polsk almenordbog.

5. Artikelopbygning

Ordbogsartiklerne følger et standardmønster, som præsenteres i brugervejledningen. Artiklen indledes af indgangslemmet i fed skrift, fulgt af grammatisk information om dets fleksionsendelser, skrevet med kursiv. Dernæst kommer polske ækvivalenter med grammatiske oplysninger om dem. Hvis lemmet har flere betydninger, adskilles ækvivalenterne med arabertal. Ellers følger de hinanden adskilt med et komma. Nogle gange angives der også diasystematisk og anden information der skulle hjælpe brugeren med at vælge den rigtige ækvivalent. De ovennævnte oplysninger udgør obligatoriske elementer i ordbogens mikrostruktur. De følger direkte efter hinanden i artiklen og adskilles fra øvrige, valgfrie, elementer, med et linjeskift. De valgfrie elementer, også adskilt fra hinanden med et linjeskift, kommer i følgende rækkefølge:

- synonymer og antonymer til lemmet samt henvisninger til andre artikler i lemmalisten eller til information i den faglige indledning,
- sublemmata, anført med fed kursivskrift og efterfulgt af deres polske ækvivalenter, der angives på samme vis som ækvivalenter til lemmet; forekommer der flere sublemmata i artiklen, adskilles de med et linjeskift,
- synonymer og antonymer til sublemmet samt henvisninger til andre artikler i lemmalisten eller til information i den faglige indledning,

- eksempler der illustrerer brugen af lemmaet og sublemmaet, skrevet i kursiv og efterfulgt af deres polske oversættelser; hvert eksempel i artiklen indledes med en sort prik (•).

Den valgte artikelopbygning forekommer rimelig brugervenlig hvis brugeren ellers gør sig bekendt med mønstret. Fremhævelse af sublemmata og eksempler ved at bruge symboler og kursivskrift gør disse elementer mere synlige i artiklen. Konkrete elementer i mikrostrukturen finder man også hurtigere frem til takket være anvendelsen af linjeskift til at adskille dem.

Et par ord bør der også siges om hvordan artikelopbygningen beskrives i brugervejledningen. For at henvise til konkrete dele af mikrostrukturen bruger redaktøren et udvalg af termer, såsom *underopslagsord*, *ækvivalentfelt*, *eksempelfelt* osv. Desværre er hverken formen eller anvendelsen af den brugte terminologi særlig vellykket. For eksempel hedder de polske oversættelser af lemmata *ækvivalenter*, men i tilfælde af sublemmata kaldes de *underækvivalenter*. Ord der betydningsmæssigt står i modsætning til lemmata, betegnes ganske rigtigt som *antonymer*. Antonymer til sublemmata hedder til gengæld *autonymer*. Begrebet *ækvivalentfelt* dækker kun ækvivalenter til lemmata og sublemmata men ikke til eksempler. Det virker underligt, især fordi de sproglige kriterier anvendt til at skelne mellem sublemmata og eksempler i ordbogen er uklare. Som udgangspunkt valgte redaktøren tilsyneladende at medtage kollokationer som sublemmata, mens fraser eller hele sætninger blev inkluderet i eksempelfeltet. Man kan dog finde flere tilfælde af eksempler der er kollokationer, f.eks. *straffelovens særlige del*. En mere konsekvent tilgang til både udarbejdelsen og anvendelsen af ordbogens metasprog ville have været en fordel.

6. Grammatisk information

Grammatisk information angives sjældent i fagordbøger. Den her omtalte ordbog adskiller sig klart på dette område, idet den indeholder flere grammatiske oplysninger om både lemmata og ækvivalenter. For de danske opslagsords vedkommende angives der fleksionsendelser ved substantiver og præteritumendelser ved alle verber; præteritum- og perfektumformer anføres kun ved uregelmæssige verber. Oplysninger om lemmaets ordklasse forekommer kun ved adjektiver, adverbier, præpositioner og konjunktioner; for verber anføres de aldrig og for substanti-

ver kun i tilfælde af adjektiviske substantiver, f.eks. *indkærede*. Man kunne anbefale en mere konsekvent praksis her.

Ud over fleksionsendelser angives der af og til også derivationsendelser, f.eks. *-ing* og *-else* ved hhv. *justere* og *bortskaffe*. Medtagelsen af disse oplysninger er måske berettiget i en ordbog hvis funktion er at hjælpe brugeren med produktion af danske tekster. Den her omtalte ordbog udfylder dog ikke denne funktion. Angivelse af derivationsendelser er i bedste fald unødvendigt, især fordi derivater ofte selv medtages som opslagsord.

Grammatiske oplysninger om polske ord forekommer som regel kun ved ækvivalenter til lemmata og sublemmata. For polske substantiver angives der genus og ofte genitivendelse. De to typer data følger hinanden direkte, adskilt med et komma:

lager [...] 1. magazyn {m, u}

Endelsen burde fremhæves ved at sætte en streg foran den, for de to anførte oplysninger ser ellers identisk ud. Det virker forvirrende, specielt for en dansk bruger uden store forkundskaber til polsk. Vedkommende kan nemlig danne sig den fejlagtige antagelse at begge angivelser henviser til samme grammatiske egenskab.

Perfektiv form af verber angives hvor disse optræder i imperfektiv (og omvendt). Hvis verbet danner den perfekte form ved præfigering, angives denne oplysning således:

acceptere [...] 1. akceptować {pf. za~}

Brugen af tilde virker uhensigtsmæssig her, for tegnet bruges ellers konsekvent i ordbogen til at erstatte det danske opslagsord. En bedre løsning er enten at bruge en streg eller at skrive formen helt ud.

I polske ækvivalenter til danske eksempler angives der ofte kasus af substantiver der skal følge et givet verbum. Det er en klar fordel, specielt ved produktion af polske tekster. I brugervejledningen burde man dog have nævnt den slags grammatisk information og beskrevet hvordan den er anført og placeret i artiklerne.

Den grammatiske informations placering i ordbogen er generelt ret inkonsekvent og uoverskuelig. For eksempel følger oplysninger om bøjning direkte efter de lemmatiserede verber og substantiver, men inden for ækvivalentfeltet kan man finde andre grammatiske oplysninger om lemmaet, f.eks. {passiv} i artiklen *bortadoptere*:

bortadoptere *-ede* oddawać do przysposobienia {pf. oddać},
{passiv} przysposabiać {pf. przysposobić}

Selv om positionen af denne type information forklares i brugervejledningen, virker den umiddelbart uoverskuelig. Gentagelsen af det danske verbum i passivform ville have været mere fordelagtig her.

Placeringen af grammatiske oplysninger vedrørende ækvivalenter afhænger af ækvivalentens ordklasse. Angivelser af genus og genitivendelse ved substantiver følger direkte efter det pågældende ord, som f.eks. i artiklen *abortindgreb*:

abortindgreb [...] zabieg {m, u}usunięcia ciąży

Oplysninger om verbets aspekt forekommer derimod efter hele ækvivalenten uanset om dette slutter det pågældende verbum eller ej, hvilket kan ses i artiklen *bortadoptere*. Det ville have været bedre at placere de grammatiske oplysninger konsekvent i forhold til de ord de vedrører, uanset ordklasse, eller at gøre brugeren opmærksom på den anvendte strategi.

7. Ækvivalenter

Ækvivalenter til de danske opslagsord angives i forhold til opslagsordenes enkeltbetydninger. Rækkefølgen af enkeltbetydningerne går fra generelt til specifikt. Ved stærkt polyseme lemmata har redaktøren enkelte steder dog valgt at afstå fra at angive ækvivalenter. I stedet for angives der oplysningen ”[rózne/diverse]”, der blot signalerer at der kan være tale om mange oversættelsesmuligheder. Det er en unik løsning i leksikografi, og efter min mening er den ikke særlig heldig. Bortset fra at den angivne information på ingen måde hjælper brugeren med at løse hans kommunikative problem, kan den også i nogle tilfælde forekomme ret komisk, som det gør f.eks. i artiklen *rejsning*. Det forekommer mig meget mere praktisk at have strøget oplysningen fra ordbogen.

I en leksikografisk analyse af et kulturbundet fagområde som jura er der ofte risiko for at nogle begreber på udgangssproget ikke vil have entydige ækvivalenter på målsproget. I den her omtalte ordbog løses ækvivalensproblemer på flere måder. I nogle tilfælde angives der flere ækvivalenter der tilsammen svarer til betydningen af det danske opslagsord. I så fald suppleres hver ækvivalent med uddybende information. Supplerende oplysninger forekommer ofte også hvis der kun angives en delvis ækvivalent, en parafrase eller en terminologisk nydannelse. Encyklopædisk information forekommer ikke særlig ofte i artiklerne. Nogle gange kan man dog finde den selv ved de opslagsord der har en ækvivalent på polsk, f.eks. *grundlovsforhør* eller *kriminell lavalder*.

De anvendte løsninger til ækvivalensproblemer og den medtagne encyklopædiske information viser at redaktøren forsøger at hjælpe brugeren bedst muligt med både forståelse og oversættelse af danske tekster. Nogle af de angivne ækvivalenter er dog tvivlsomme. *Samkvemsret* oversættes som ”prawo do osobistej styczności z dzieckiem” (’ret til personligt samvær med et barn’) og angives som synonym til *samværsret*. De to danske termer er dog ikke synonyme, idet *samværsret* bruges i forbindelse med børn, mens *samkvemsret* som regel bruges i forbindelse med fanger. Ligeledes kunne oversættelsen af *håndværker* være mere vellykket. Den eneste polske ækvivalent angivet i ordbogen er ”rzemieślnik”, som dog kun omfatter håndværkere der beskæftiger sig med fremstilling og reparation af redskaber og andre praktiske genstande. Andre håndværkere, især af den slags som danske virksomheder på nuværende tidspunkt rekrutterer fra Polen, såsom murere, malere og tømrere, betegnes på polsk som *robotnik*. Mangel på denne ækvivalent i ordbogen er en klar forglemmelse.

8. Diasystematisk og anden information

I ordbogen anføres der ofte diasystematisk (hovedsageligt diateknisk) information, der har til formål at hjælpe brugeren med at vælge den rigtige ækvivalent. Den anføres i skarpe parenteser, på samme måde som al anden type supplerende information, såvel semantisk som encyklopædisk. Diasystematisk information angives enten på dansk eller på polsk, mens semantisk information angives enten på dansk eller på begge sprog, og encyklopædisk information angives enten på begge sprog eller på polsk. Det er mildest talt noget rod, især når al information er typografisk identisk og kriterierne for valget af et bestemt sprog er uklare. Det kan anbefales at anvende forskellig typografi for hver slags information. Informationen burde også beskrives udførligt i brugervejledningen frem for at omtale den samlet som ”yderligere oplysninger, som ikke kan udgøre en integreret del af oversættelsen”.

Hvis informationen i skarpe parenteser angives på begge sprog, adskilles de to versioner med en skråstreg. Ifølge brugervejledningen bruges skråstregen til at angive synonymi. Det er en klar terminologisk fejl, for synonymer findes ikke på tværs af sprog; her er snarere tale om ækvivalens. I flere tilfælde er der dog tvivl om skråstregen signalerer formel ækvivalens, for indholdet af den anførte information kan være forskelligt på hvert af sprogene, f.eks. ”[magazynu / lagerkapacitet]” i opslaget *lageringsevne* [sic!]. Nogle gange er oplysningerne angivet ens

på begge sprog, f.eks. ”[SA / SA]” i artiklen *medstifter*, hvilket virker overflødig.⁴

Placeringen af supplerende information og omfanget af artiklen den vedrører, forklares i brugervejledningen, hvilket sjældent bliver gjort i ordbøger. Forklaringer af den slags er meget nyttige, idet de fortæller brugeren hvilket element i artiklen informationen går ud på, og derved hjælper ham med at vælge den rigtige ækvivalent. I den forbindelse anvender redaktøren artiklen *afgiftsforhøjelse* som eksempel:

afgiftsforhøjelse *-n, -r* 1. [flere afgifter] podniesienie {n} podatków, [en enkelt afgift] podniesienie podatku [skat]; 2. [flere afgifter] podniesienie ceł, [en enkelt afgift] podniesienie cla [told]

Eksemplet viser klart at placeringen af den diatekniske information er uheldig. Omvendt placering ville være bedre: Information vedrørende hele sektionen, dvs. hele enkeltbetydningen af opslagsordet, burde stå i dens begyndelse og ikke i dens slutning. Brugeren ville da ikke behøve at læse hele sektionen igennem for at tjekke hvilket emneområde eller hvilken betydning af lemmaet den vedrører. Oplysninger om de enkelte ækvivalenter kunne derimod efterfølge dem i stedet for at indlede dem, uden at det vil svække opslagsets overskuelighed.

9. Synonymer, antonymer og henvisninger

Synonymer og antonymer forekommer meget hyppigt i artikler og signaleres med hhv. lighedstegnet og ulighedstegnet. De angives næsten udelukkende i forhold til de danske opslagsord, hvilket begrænser deres nytte for brugeren til hjælp med forståelse af danske tekster.

Ifølge ordbogens redaktør angives synonymer i artiklerne således at angivelsen også kan afspejle frekvensen af opslagsordene. I brugervejledningen erfarer man at der vha. synonymangivelse henvises fra sjældne til hyppige ord, men ikke omvendt. I og for sig er det en interessant måde at angive frekvens af ord, men det er uvist hvilken af ordbogens funktioner det skulle opfylde.

Andre eksplicite henvisninger, der anføres vha. højrevendt pil, forekommer sjældent i lemmalisten. I de fleste tilfælde er der tale om sproglige henvisninger fra en ordbogsartikel til en anden, f.eks. fra forkortelser til fulde termer. Den slags henvisninger bruges også for at angive opslagsordets synonymer eller alternative stavemåder. Nogle gange kan

⁴ I dette tilfælde er den danske oplysning oven i købet forkert. Det burde være *A/S*.

man støde på sproglige henvisninger der er ”tomme”, dvs. man bliver henvist til et opslag der ikke findes i ordbogen, f.eks. fra *forældelsesl.* til *forældelseslov*. Faglige henvisninger forekommer endnu mere sjældent end sproglige henvisninger. Der kan være tale om henvisninger fra en ordbogsartikel til en anden, f.eks. fra *erstatningsansvar* til *ansvar*, eller, som tidligere nævnt, fra en ordbogsartikel til det relevante afsnit i den faglige indledning. I begge tilfælde hjælper de brugeren med at forstå det pågældende opslagsord i kontekst af hele fagområdet.

10. Eksempler

Den sidste del i en ordbogsartikel udgøres af eksempler på opslagsordets brug. De forekommer ofte i ordbogen og kan være af stor hjælp ved både forståelse og oversættelse af danske tekster. Der angives to–tre, gerne flere, eksempler ved de fleste lemmata. Nogle gange kan man dog finde det samme eksempel to gange i ordbogen, én gang angivet som et egentligt eksempel, en anden gang som et sublemma. For eksempel optræder *nogen*, som *virker i offentlig tjeneste eller hverv* som sublemma i artiklen *hverv* og som et eksempel i opslaget *offentlig*. Den slags dobbeltkonfekt virker overflødig. Eksemplerne repræsenterer en hel række af sproglige former. Den strækker sig fra kollokationer, f.eks. *skellig grund*, til hele sætninger, som til tider indeholder encyklopædisk information, f.eks. *afgår ombudsmanden ved døden, bestemmer folketingets ombudsmandsudvalg, hvem der skal udøve hans funktioner, indtil folketinget har valgt en ny ombudsmand*. I sådanne tilfælde kan man spekulere over om eksemplet hjælper brugeren med oversættelse af en dansk tekst. Det får derimod ordbogen til at udfylde en kognitiv, dvs. vidensrelateret funktion (dog kan man her spekulere på hvorvidt det var redaktørens intention).

Eksemplerne placeres i artiklens hale, dvs. efter ækvivalenterne til opslagsordets betydning(er). De optræder i en rækkefølge der afspejler rækkefølgen af betydningerne, og til sidst angives der eksempler som ikke umiddelbart kan oversættes med nogen af de angivne ækvivalenter. Her ville det være en fordel at anføre eksplicit hvilken betydning det pågældende eksempel skal illustrere, i stedet for at tvinge brugeren til at læse hele eksempelfeltet for at finde det eller de relevante eksempler.

11. Konklusion

Dansk-polsk juridisk-merkantil ordbog er den eneste fagordbog mellem dansk og polsk. Den vedrører flere fagområder der er yderst relevante for dem der på nogen måde er involveret i samarbejde mellem Danmark og Polen. Behovet for den var stort allerede da den udkom, og er steget yderligere nu som følge af den politiske og økonomiske udvikling i Europa. Endvidere udfylder værket en plads som forhåbentligt snart overtages af en moderne dansk-polsk almenordbog af betydelig størrelse. Alene af disse grunde er det svært at foretage en entydig vurdering af ordbogen, som der i virkeligheden ikke findes nogen alternativer til.

Uanset hvor akut behovet for ordbogen er, må man konstatere at værket ikke er perfekt. Det er svært at pege på aspekter ved ordbogen der ikke kunne forbedres. På trods af den omfattende mængde ordforråd der er inkluderet i ordbogen, kunne lemmaselektionen være mere vellykket så der kunne blive plads til flere begreber der er relevante for målgruppen. Det kunne ske uden en markant forøgelse af ordbogens størrelse hvis man samtidig undgik overflødig dobbelt lemmatisering. Grammatisk og diasystematisk information kunne udvælges med mere omhu og præsenteres på en mere overskuelig måde. En god ide ville være at supplere ækvivalenter med flere synonymer og antonymer og i visse tilfælde revidere dem. Alle de ovennævnte forbedringer ville naturligvis kræve mange ressourcer. Angiveligt ville de være nemmere at implementere hvis man entydigt bestemte ordbogens brugerprofil og dermed dens funktioner. Disse skulle også danne et grundlag for en mere overskuelig og bedre struktureret brugervejledning til ordbogen. Sidst, men ikke mindst kunne man forbedre forkortelseslisten og undgå stavfejl, der plager værket fra brugervejledningen i forteksten helt til bagsiden.

Er ordbogen, med alle sine skavanker, værd at anbefale? Spørgsmålet er svært at besvare. Vælger man ikke at bruge værket, har man intet andet redskab som kunne erstatte det. Derfor vil jeg kun give ordbogen en betinget anbefaling. Den gælder dog kun indtil vi ser en ny, grundigt revideret udgave af den, eller en omfattende dansk-polsk almenordbog.

Litteraturliste

Ordbøger

- Gubba, Wilhelm 1993: *Dansk-tysk juridisk ordbog*. 3. udg. København: Gads Forlag.
- Holste, Alice Lykke/Tinna Nielsen/Marina Orlova-Jermark/Viktor Smith 1999: *Russisk rets- og politisprog. Grundlæggende begreber og principper. Russisk-dansk juridisk ordbog*. København: Handelshøjskolens Forlag.
- Medicinsk parlør. 1-[?]* (1: Polsk, serbokroatisk, tyrkisk, billedtolk) 1978. København: Danmarks Apotekerforening.

Anden litteratur

- Brodziak, Grzegorz 1993: *Terminologi inden for landbrug i dansk og polsk samt et kort overblik over dansk og polsk landbrug*. Upubliceret speciale ved Poznań Universitet.
- Dyszkant, Marek 1982: *Politisk terminologi i dansk og polsk samt et kort overblik over Danmarks og Polens politiske systemer*. Upubliceret speciale ved Poznań Universitet.
- LOV OM INDGÅELSE AF DOBBELTBESKATNINGSOVERENSKOMST MED POLEN. LOV NR 268 AF 08/05/2002 (2007): *Lovtidende A*.
<http://www.retsinfo.dk/lovtid/lovtid.htm>. (Juli 2007).
- Nielsen, Sandro 2007: A functional approach to user guides. I: *Dictionaries. Journal of the Dictionary Society of North America* 27, 1–20.
- Ptaszyński, Marcin 2006: *A diachronic study of usage information in dictionaries between English and Danish*. Upubliceret ph.d.-afhandling ved Poznań Universitet.
- Schab, Sylwia 1998: *Ordforrådet inden for medicin i dansk og polsk*. Upubliceret speciale ved Poznań Universitet.
- Svensén, Bo 2000: Markering och ordboksstruktur. I: *LexicoNordica* 7, 167–194.
- Włostowska, Renata 1982: *Terminologi inden for det danske skole-system og dets polske ækvivalenter*. Upubliceret speciale ved Poznań Universitet.

Marcin Overgaard Ptaszynski, ph.d.
Center for Leksikografi
Handelshøjskolen i Århus
Aarhus Universitet
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V
maop@asb.dk